

Τα καινοτομικά στοιχεία του Νέου ΠΣ στα Θρησκευτικά

Σταύρος Γιαγκάζογλου
Σύμβουλος Π.Ι.

Η πρόταση του νέου ΠΣ στα Θρησκευτικά (ΜτΘ) παρουσιάζει ένα μάθημα ανοικτό, πλουραλιστικό, που διατηρεί τον γνωσιακό και παιδαγωγικό χαρακτήρα που είχε ως τώρα, λαμβάνει υπόψη τις απαιτήσεις των καιρών, τις μορφωτικές ανάγκες των σύγχρονων μαθητών και εμπλουτίζεται με περισσότερα στοιχεία για τις χριστιανικές παραδόσεις της Ευρώπης και τις άλλες θρησκείες. Οι «συντεταγμένες» αυτές διαμορφώνουν ένα πρόγραμμα θρησκευτικού μαθήματος το οποίο ξεκινά από και έχει επίκεντρο τη θρησκευτική παράδοση του τόπου, την παράδοση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας, όπως αυτή σαρκώθηκε στη ζωή και αποτυπώθηκε στα μνημεία του πολιτισμού του. Ο κάθε μαθητής ή μαθήτρια, ανεξαρτήτως της θρησκευτικής του ιδιοπροσωπίας, είναι χρήσιμο και πολύτιμο να γνωρίζει τη θρησκευτική παράδοση του τόπου. Αυτός είναι ο **πρώτος και βασικός κύκλος** του μαθήματος. Ο **δεύτερος κύκλος** είναι οι μεγάλες χριστιανικές παραδόσεις που συναντώνται στην Ευρώπη και γενικότερα στον κόσμο, εκτός της Ορθοδοξίας όπως ο Ρωμαιοκαθολικισμός και ο Προτεσταντισμός με τις κύριες και βασικές του ομολογίες. Ο **τρίτος κύκλος** περιλαμβάνει τα μεγάλα θρησκευόμενα και ιδίως όσα ενδιαφέρουν την ελληνική κοινωνία περισσότερο, δηλαδή, οι μονοθεϊστικές παραδόσεις του Ιουδαϊσμού και του Ισλάμ και άλλες θρησκείες που κρίνεται ότι παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον.

Συνεπώς, πρόκειται για ένα διευρυμένο θρησκευτικό μάθημα, το οποίο εξετάζει με ερευνητικό, κριτικό και διαλεκτικό τρόπο τη συνεισφορά στην ιστορία και στον πολιτισμό κάθε θρησκευτικής παράδοσης, αποβλέποντας στον θρησκευτικό γραμματισμό, αλλά και στην ευαισθητοποίηση και στον αναστοχασμό των μαθητών απέναντι στο δικό τους θρησκευτικό προβληματισμό. Φυσικά, δεν είναι δυνατόν στο Ελληνικό σχολείο να μην είναι κεντρικός ο λόγος της ορθόδοξης θεολογίας και παράδοσης, η οποία, μέσα από το ΜτΘ καλείται να προχωρήσει πιο πέρα και από την νεωτερικότητα και να αποδεχθεί τον πλουραλισμό και την ετερότητα, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ταυτόχρονα να μην υποτιμά, συμβιβάζει, πολύ δε περισσότερο να εγκαταλείπει την αυτοσυνειδησία της. Στοιχεία μιας τέτοιας θεολογικής θεώρησης της πολυπολιτισμικότητας ως αλληλοσεβασμός, αποδοχή και ειρηνική συνύπαρξη με την θρησκευτική ή όποια άλλη ετερότητα, είναι διάσπαρτα μέσα στην Αγία Γραφή και στα πατερικά κείμενα. Απαιτείται σαφώς μία άλλη νοοτροπία και ένας άλλος προσανατολισμός για την αναγνώριση και αξιοποίησή τους. Μια διαφορετική ερμηνευτική προσέγγιση μπορεί να αναδείξει και να φωτίσει καιρικές πτυχές της θεολογίας της ετερότητας. Άλλωστε, η Ορθόδοξη θεολογία από τη φύση της δεν προσπερνά την θρησκευτική ετερότητα, αλλά διαλέγεται με αυτήν, χωρίς βεβαίως αυτό να σημαίνει ότι προδίδει τον εαυτό της.

Γενικοί σκοποί και προσανατολισμοί του ΜτΘ

Το ΜτΘ εντάσσεται και συμβάλλει με τον ιδιαίτερο γνωστικό και μορφωτικό χαρακτήρα του στο γενικότερο πλαίσιο και σκοπό της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, που δεν είναι άλλος από την ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη καλλιέργεια και ανάπτυξη των μαθητών και την προετοιμασία για την ένταξή τους στην κοινωνία ως ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών.

Στο πλαίσιο αυτό, οι **γενικοί σκοποί** του ΜτΘ καθορίζονται ως εξής:

1. Να οικοδομήσει ένα στιβαρό μορφωτικό πλαίσιο γνώσης και κατανόησης του Χριστιανισμού και της Ορθοδοξίας, ως πνευματικής και πολιτισμικής παράδοσης της Ελλάδας και της Ευρώπης αλλά και ως ζωντανής πηγής έμπνευσης, πίστης, ηθικής και νοηματοδότησης για τον κόσμο και τον άνθρωπο, τη ζωή και την ιστορία.
2. Να παρέχει στους μαθητές ικανοποιητική κατάρτιση για τη φύση και το ρόλο του θρησκευτικού φαινομένου, στο σύνολό του και στις επιμέρους εκφάνσεις του (τις θρησκείες του κόσμου), θεωρώντας τες ως ζωντανή πηγή πίστης, πολιτισμού και ηθικού τρόπου ζωής.
3. Να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις και να προσφέρει τις ευκαιρίες για να αναπτύξουν οι μαθητές ικανότητες και επάρκειες -αλλά και διαθέσεις και στάσεις- που χαρακτηρίζουν τον θρησκευτικά εγγράμματο άνθρωπο, καλλιεργώντας παράλληλα την ηθική και κοινωνική του ευαισθησία.
4. Να προάγει τη γνωριμία, την κριτική κατανόηση, τον σεβασμό και τον διάλογο μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές απόψεις, αντιλήψεις ή δεσμεύσεις πάνω σε ζητήματα πίστης και ηθικού προσανατολισμού.
5. Να συνεισφέρει στον ελεύθερο και υπεύθυνο αυτοπροσδιορισμό της προσωπικής τους ταυτότητας καθώς και στην ολόπλευρη (θρησκευτική, γνωστική, πνευματική, κοινωνική, ηθική, αισθητική και δημιουργική) ανάπτυξη των μαθητών, μέσα από την αναζήτηση του νοήματος και την υπαρξιακή αναμέτρηση με την πολυπλοκότητα του μυστηρίου της ζωής.

Οι γενικοί αυτοί σκοποί του ΜτΘ μπορούν να εξειδικευτούν στους παρακάτω επιμέρους **εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς**:

1. την ανάδειξη των οικουμενικών αξιών τόσο του Χριστιανισμού όσο και των άλλων θρησκειών του κόσμου
2. τη διερεύνηση πτυχών και όψεων της τοπικής θρησκευτικής ιστορίας και παράδοσης, με στόχο τη γνώση, τη διαφύλαξη και την ανανέωση της τοπικής πολιτισμικής κληρονομιάς
3. την ερμηνευτική και κριτική κατανόηση των δογματικών, λατρευτικών, υπαρξιακών και πολιτισμικών εκφράσεων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, των άλλων μεγάλων χριστιανικών ομολογιών, καθώς και άλλων θρησκευμάτων
4. την προσέγγιση της θρησκευτικής πίστης γενικότερα και του Χριστιανισμού ιδιαίτερα με πολλαπλά κριτήρια (πολιτισμικά, ηθικά, κοινωνικά, ιστορικά, προσωπικά, θεολογικά)
5. την αποκωδικοποίηση του θρησκευτικού υποβάθρου των πολιτισμικών παραδόσεων και την αναγνώριση των θρησκευτικών διαστάσεων του σύγχρονου πολιτισμού

6. την κατανόηση των αξιών αλλά και των αρνητικών ή επικίνδυνων εκφράσεων των θρησκειών, που αυτές εμπεριέχουν, διατηρούν ή υποβάλλουν
7. την κατανόηση της εποχής και των αναγκών της και τη μεθερμηνεία του θεολογικού λόγου στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες
8. τον προβληματισμό και την ευαισθητοποίηση απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα της εποχής, τα υπαρξιακά ερωτήματα και τα ηθικά διλήμματα του ανθρώπου
9. τον σεβασμό του δικαιώματος κάθε ανθρώπου στη θρησκευτική ελευθερία, στην αναζήτηση και στον θρησκευτικό αυτοπροσδιορισμό
10. την αναγνώριση και τον σεβασμό στην ιδιαίτερη θρησκευτική και πολιτιστική προέλευση και συνάφεια κάθε μαθητή
11. την ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης και τον σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον
12. την ανθρωπιστική προσέγγιση της θρησκευτικής μάθησης, με την παράλληλη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία
13. την ανάδειξη του ολιστικού και μεταμορφωτικού χαρακτήρα της θρησκευτικής εκπαίδευσης
14. τη θεμελίωση της θρησκευτικής εκπαίδευσης σε στέρεες παιδαγωγικές θεωρήσεις και σε συνεχή ενημέρωση και διάλογο με τις σύγχρονες φιλοσοφικές αντιλήψεις περί γνώσης
15. τη συνεισφορά του ΜτΘ στη διαμόρφωση μαθητών που αναπτύσσουν θετική στάση προς τη μάθηση, εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και ευθύνη για τον κόσμο.

Όπως γίνεται φανερό, το νέο ΠΣ του ΜτΘ έχει ένα διευρυμένο ορίζοντα προσανατολισμού που αποσκοπεί στη διαμόρφωση θρησκευτικά εγγράμματων μαθητών. Η εστίασή του κινείται, όχι μόνο σε ένα πρώτο επίπεδο επαφής με σκέψεις, γνώσεις και ιδέες, αλλά σε μια συνολικότερη θεώρηση σύνδεσης της γνώσης με την πράξη που αποσκοπεί στην υπεύθυνη και ενεργό συμμετοχή των μαθητών στον αγώνα για τη βελτίωση της ζωής του κόσμου.

Τα περιεχόμενα του ΠΣ

Όπως είναι φυσικό, τα κριτήρια επιλογής των περιεχομένων ενός ΠΣ σχετίζονται αφενός με τον τύπο του προγράμματος και αφετέρου με τους προσανατολισμούς και τους σκοπούς του. Στο βαθμό που το παρόν ΠΣ συνιστά ένα Πρόγραμμα διαδικασίας με κατεύθυνση συνθετική (ανθρωπιστική – κοινωνική – τεχνοκρατική), στην επιλογή των περιεχομένων του και για τους τρεις κύκλους της υποχρεωτικής εκπαίδευσης επιχειρήθηκε μια σύνθεση διαφόρων ειδών κριτηρίων.

Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν περιεχόμενα τα οποία:

- είναι θεμελιώδη για την κατανόηση του Χριστιανισμού και άλλων θρησκειών
- ενθαρρύνουν τους μαθητές να ερμηνεύουν τα φαινόμενα του πολιτισμού, εντός του οποίου ζουν

- έχουν χρησιμότητα για την ιδιωτική και δημόσια ζωή των μαθητών
- προάγουν ικανότητες και δεξιότητες απαραίτητες για να ζήσουν δημιουργικά στο παρόν και το μέλλον τους
- προκαλούν ενδιαφέρον και ευχαρίστηση στους μαθητές
- συνδέονται με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα
- συμβάλλουν στην περαιτέρω μάθηση
- λειτουργούν παραδειγματικά
- είναι σημαντικά εντός του πλέγματος της θεολογικής επιστήμης.

Όπως γίνεται φανερό, τα περιεχόμενα επιλέγονται με βασικό κριτήριο τη σκοπιά του μαθητή και δευτερευόντως την απαίτηση για εξαντλητική κάλυψη του συνόλου του θεολογικού γνωστικού αντικειμένου. Πρόκειται για άλλη μια θεμελιώδη καινοτομία, καθώς μέχρι τώρα στην Ελλάδα τα Αναλυτικά Προγράμματα του ΜτΘ -όπως άλλωστε και κάθε μαθήματος- ταυτίζονταν με τα περιεχόμενά τους· βασικό δε κριτήριο επιλογής τους ήταν η πληρότητα της παρουσιάσής τους σύμφωνα με τη συστηματική απαίτηση της ακαδημαϊκής θεολογίας. Όλα αυτά βέβαια, με κανένα τρόπο δεν σημαίνουν πως στο νέο ΠΣ δεν υπάρχει ένα σώμα γνώσεων που χρειάζεται να αποκτηθεί· ό,τι υπογραμμίζεται είναι η προτεραιότητα της «λειτουργικής» σχέσης ανάμεσα στον μαθητή και τη θρησκευτική γνώση.

Μια εξίσου βασική καινοτομία που αφορά στα περιεχόμενα του νέου ΠΣ, είναι η **ανάπτυξη των θεμάτων πάνω σε έναν ιστορικό καμβά** που απαρτίζεται από τα γεγονότα της πρώτης Χριστιανικής Εκκλησίας στο Β΄ κύκλο και από σημαντικά ιστορικά-θρησκευτικά γεγονότα στο Γ΄ κύκλο. Δεν πρόκειται βέβαια για την κλασική θεώρηση της Εκκλησιαστικής Ιστορίας, με την παράθεση γεγονότων και λεπτομερειών που συχνά δεν ενδιαφέρουν τους μαθητές. Οι μαθητές στο νέο ΠΣ προσεγγίζουν το θρησκευτικό «άλλο, άλλοτε και αλλού», όχι για να απομνημονεύσουν πληροφορίες, αλλά για να διαλεχθούν προσωπικά μαζί του· με έμφαση στην ερμηνεία και την κριτική κατανόηση, στην άρνηση εύκολων συμπερασμάτων και στην εποικοδομητική λειτουργία μιας μάθησης με στόχο την αναμέτρηση με το νόημα. Τι κερδίζουμε λοιπόν διατηρώντας την ιστορική ακολουθία στα περιεχόμενα του ΜτΘ;

- Ένα επίπεδο συστηματικότητας των γνώσεων, που φαίνεται απαραίτητη για την περαιτέρω δημιουργική επεξεργασία των θρησκευτικών θεμάτων/ζητημάτων.
- Μέσα στην ιστορία αποκαλύφθηκαν, αναδείχθηκαν και διαμορφώθηκαν οι μεγάλες αλήθειες-προτάσεις του Χριστιανισμού, όπως άλλωστε και κάθε θρησκείας, και μέσα σε αυτήν έγιναν πράξη και ζωή. Οι μαθητές λοιπόν καλούνται να επεξεργαστούν και να κρίνουν, όχι απλώς ιδέες και θεωρίες, αλλά τα συγκεκριμένα γεγονότα και τις πράξεις εντός των οποίων αυτές αναπτύχθηκαν.
- Οι μαθητές εργάζονται σε ένα διευρυμένο γνωστικό περιβάλλον, είτε αυτό αφορά ιστορικές περιόδους και πολιτισμούς είτε ποικίλες ιστορικές πηγές, με συνέπεια το διδακτικό υλικό να περιλαμβάνει το σύνολο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Έτσι, αφενός, κατανοούν τη διαχρονικότητα των μεγάλων

και κρίσιμων ζητημάτων που απασχολούν τον Χριστιανισμό και τις θρησκείες του κόσμου και, αφετέρου, τη δομική και εποικοδομητική «λειτουργία» της θρησκείας στη ζωή και τον πολιτισμό.

- Στα ιστορικά γεγονότα αναδεικνύονται άνθρωποι που βίωσαν τα θρησκευτικά προβλήματα/ζητήματα και έδωσαν τις δικές τους απαντήσεις. Οι μαθητές συναντούν αυτούς τους ανθρώπους και «συνομιλούν» μαζί τους, κρίνουν και αξιολογούν τις επιλογές τους. «Πηγαίνοντας» οι μαθητές προς αυτή τη συνάντηση, με τα δικά τους σχετικά ερωτήματα και εμπειρίες, είναι σε θέση να αδράξουν την ουσία των ζητημάτων και να συναισθανθούν τη σημασία των απαντήσεων και τις επιπτώσεις μιας πιθανής εφαρμογής τους -τότε και τώρα.
- Προχωρώντας σταδιακά από την ιστορία ως αφήγηση στην ιστορία ως πρόβλημα, και με τη διαλογική οργάνωση των ΘΕ γύρω από μεγάλα θρησκευτικά προβλήματα/ερωτήματα που απασχόλησαν και απασχολούν πολλούς ανθρώπους, οι μαθητές αποκτούν συναίσθηση της συνέχειας, της σημασίας και της επίδρασης του παρελθόντος στο παρόν. Προσλαμβάνουν κριτικά το παρελθόν και το συνδέουν με το παρόν μέσω της αναγνώρισης αιτίων και κινήτρων, της σύγκρισης πολιτισμών, εποχών, συλλογικών στάσεων και συμπεριφορών και της συνειδητοποίησης μεταβολών και αντινομιών. Με αυτόν τον τρόπο η θρησκευτική γνώση αποσυνδέεται από ιδεολογικές χρήσεις ή πειρασμούς χειραγώγησης και ανακτά τον περιπετειώδη χαρακτήρα της.
- Οι μαθητές -ανάλογα με τις πηγές που μελετούν- έχουν τη δυνατότητα είτε να συνθέτουν γενικεύοντας ερωτήματα και απαντήσεις είτε να αναλύουν εξειδικεύοντας σε περιπτώσεις με τις οποίες αναπτύσσουν έναν πιο προσωπικό διάλογο με βάση τις δικές τους εμπειρίες. Είτε έτσι είτε αλλιώς, κινούνται στην προοπτική μιας υπαρξιακής προσέγγισης των πυρηνικών αξιών της θρησκείας.
- Μέσα από τη λειτουργία της αφήγησης -ιδιαίτερα για τους μαθητές της Πρωτοβάθμιας- οι μαθητές ενθαρρύνονται να φανταστούν, να επινοήσουν, να στοχαστούν και να οικοδομήσουν τη γνώση. Άλλωστε οι θρησκευτικές αφηγήσεις με την αρχετυπική και διαχρονική τους λειτουργία είναι αυτές που διαμορφώνουν συχνά καταλυτικά εκείνα τα τόσο κρίσιμα «καλούπια» για τις εμπειρίες
- Δημιουργούν νοητικά σχήματα αιτιότητας και ερμηνείας των γεγονότων, των στάσεων και των ιδεών.
- Αποκτούν την απαραίτητη ικανότητα χρήσης των πηγών -κειμενικών, εικαστικών κ.α.
- Δουλεύοντας με τέτοιους τρόπους το ιστορικό υλικό οι μαθητές συνειδητοποιούν τη γόνιμη δυσκολία των κρίσεων αλλά και την επικίνδυνη ευκολία των προκαταλήψεων. Σταδιακά θα αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα να ακούν και να σέβονται τις γνώμες των άλλων· να διαμορφώνουν δηλαδή μια διανοητική ηθική.

Άλλη μια θεμελιώδης καινοτομία ως προς την επιλογή των περιεχομένων είναι **το άνοιγμα γνωριμίας με τις θρησκείες του κόσμου**. Η αναφορά σε στοιχεία άλλων θρησκευτικών παραδόσεων είναι οργανικά ενταγμένη στις διάφορες πτυχές των Βασικών Θεμάτων του νέου ΠΣ, γίνεται με τρόπο κριτικό και ερμηνευτικό, ώστε να συντελέσει στο θρησκευτικό γραμματισμό αλλά και στον σεβασμό της θρησκευτικής ετερότητας.

Δομή και διάρθρωση του νέου ΠΣ

Το πρώτο θεμελιώδες ενδιαφέρον που συνιστά την θρησκευτική γνώση στο ΜτΘ μάς οδηγεί σε μια **εμπειρική προσέγγιση**: αυτό δηλαδή που ενδιαφέρει τον μαθητή είναι να μπορεί να απαντάει σε ερωτήσεις, να γνωρίζει κανόνες και νόμους που διέπουν το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Στην περίπτωση αυτή μπορούμε να πούμε ότι ο μαθητής στέκεται «έξω» από το αντικείμενο και ιδιαίτερα ως προς το ΜτΘ, ενδιαφέρεται να μάθει διάφορα δεδομένα γύρω από τη γλώσσα, τους συμβολικούς κώδικες, τους κανόνες και τις εφαρμογές τους σε κάθε θρησκεία.

Το δεύτερο ενδιαφέρον σχετίζεται με την εσωτερική λειτουργία της συγκεκριμένης επιστήμης, που οδηγεί σε έναν **ερμηνευτικό τύπο γνώσης**. Σε αυτή την περίπτωση, ο μαθητής θέλει να κατανοήσει, να επιχειρήσει συνδέσεις ανάμεσα στα πράγματα· εισέρχεται, δηλαδή, «εντός» του γνωστικού αντικειμένου. Συγκεκριμένα, ως προς το ΜτΘ ο μαθητής ενδιαφέρεται να γνωρίσει τι σημαίνει και πώς συνδέεται και επηρεάζει μια συγκεκριμένη θεολογική θεώρηση ή θρησκεία την προσωπική και κοινωνική οργάνωση του βίου των πιστών της, αλλά και τη σχέση των τελευταίων με τους πιστούς άλλων θρησκειών ή με τους θρησκευτικά αδιάφορους συνανθρώπους τους.

Στο τρίτο ενδιαφέρον για την γνώση μπορούμε να αναγνωρίσουμε ό,τι, πάνω και πέρα από την τεχνική και ερμηνευτική κατανόηση, υπάρχει και ένα ενδιαφέρον του μαθητή, του κάθε μαθητή, για μια αναζήτηση αυτού που ορίζει ως «χειραφέτηση». Οι άνθρωποι λαχταρούν να είναι ελεύθεροι, να διαμορφώνουν τις δικές τους γνώμες, να σκέφτονται και να αποφασίζουν οι ίδιοι για τον εαυτό τους. Η γνώση είναι αληθινή, όταν μας ελευθερώνει από ό,τι ονομάζεται «πρόσδεση στο παρελθόν». Χωρίς αυτό το «χειραφετικό ενδιαφέρον», οι «αλήθειες» οποιασδήποτε επιστήμης και γνώσης λειτουργούν στατικά και ενδεχομένως χρησιμοποιούνται για ποικιλότητα χειραγώγηση. Ο τρόπος γνώσης που υπηρετεί και καλλιεργεί το χειραφετικό ενδιαφέρον των μαθητών είναι ο **κριτικός** ή ο **αυτοστοχαστικός τρόπος**. Σε αυτήν την περίπτωση ο μαθητής θα επιβεβαιώσει ότι η επιστήμη τολμά, επινοεί και ελευθερώνει. Ακόμη περισσότερο, ότι η ίδια η μαθησιακή διεργασία δεν είναι μια τεχνική προμελετημένης παγίδευσης – με χειραγωγούμενο τον ίδιο τον μαθητή – αλλά μια ανοικτή διεργασία όπου η κριτική του ικανότητα είναι πραγματικά ζωντανή. Σε αυτό το ανοιχτό περιβάλλον ο μαθητής προσέρχεται για να αναρωτηθεί για την αξία οποιασδήποτε πλευράς της θεολογικής γνώσης ή της θρησκείας που μελετά, ώστε να είναι βέβαιος ότι σχηματίζει μια πραγματικά ακριβοδίκαιη εικόνα της. Σε μια τέτοια προσέγγιση της γνώσης, οι συνηθισμένες μεθοδολογίες ή ακόμη και η ανοικτή συζήτηση είναι απλώς ανεπαρκείς. Χρειάζεται βαθειά καλλιέργεια για να καταφέρει ο μαθητής να διαμορφώσει μια πραγματικά δική του άποψη, αλλά και αντι-άποψη, να

«διαβάσει» σε εύρος και βάθος το ζήτημα που τον απασχολεί, να βγει έξω στον κόσμο και να διερευνήσει εξεταστικά ανθρώπους που εμπλέκονται προσωπικά με ό,τι μελετά. Καμιά απόδειξη δεν γίνεται αποδεκτή με «ελαφριά καρδιά», τίποτε δεν θεωρείται δεδομένο, καμιά εξουσία δεν είναι υπεράνω κριτικής, συμπεριλαμβανόμενης και της αυθεντίας του εκπαιδευτικού.

Η πρότασή για το νέο Πρόγραμμα Σποδών του ΜτΘ κινείται στην κατεύθυνση, αφενός, του θρησκευτικού γραμματισμού των μαθητών και, αφετέρου, της κριτικής εκπαίδευσης που οδηγεί στη χειραφέτηση και στην αλλαγή. Άλλωστε, μέσα από μια τέτοια κριτική προσέγγιση η εκπαίδευση μπορεί να αποκτά μια πραγματικά ηθική διάσταση. Καθώς γίνεται προφανές, προτείνουμε ένα ΠΣ το οποίο θεμελιώνεται στη σχέση του με τον λόγο και την ερμηνεία του, στοχεύει στο να οικοδομήσει λογικά την θρησκευτική αγωγή των παιδιών και των εφήβων μέσα από την κατανόηση, την ερμηνεία και την κριτική, και δι' αυτού να συμβάλει στην προσωπική και ελεύθερη λογική συγκρότησή τους, η οποία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εν γένει προσωπική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξή τους.

Η θεμελίωση και η κλιμακούμενη ανά βαθμίδα ανάπτυξη του ΜτΘ ως μια σταθερή αναφορά στην ερμηνευτική προσέγγιση/διαπραγμάτευση του θεολογικού και θρησκευτικού λόγου και των επιμέρους παραστατικών, αφηγηματικών, συμβολικών, καλλιτεχνικών, ηθικών, κοινωνικών ή άλλων εκφράσεών του, εννοείται πως δεν παραγνωρίζει ούτε υποτιμά διαστάσεις, όπως η εμπειρία, η συναισθηματική εμπλοκή, το βίωμα, η φαντασία κ.ά., ούτε βέβαια επιδιώκει τη μετατροπή του ΜτΘ σε ένα πεδίο άσκησης μιας στείρας και μονότροπης νοησιαρχίας. Αντιθέτως, σε αυτή τη νέα προοπτική του, το ΠΣ αναδεικνύοντας και αξιοποιώντας τον ερμηνευτικό λόγο ως το συνεκτικό ιστό για τη σκέψη, τη φαντασία, το αίσθημα και την έκφραση, επιτρέπει στο ΜτΘ να υπηρετήσει τη μετάβαση του μαθητή από το ατομικό φρόνημα στον κοινό λόγο και από το γράμμα στο πνεύμα των θρησκειών, δηλαδή στο υπαρξιακό, λατρευτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό αξιακό τους αντίκρισμα – εκεί όπου μορφή (έκφραση) και περιεχόμενο (σκέψη, φαντασία, αίσθημα) συνυφαίνονται σε ένα ενιαίο και αδιάσπαστο σύνολο. Ταυτόχρονα, στην ίδια προοπτική, το ΜτΘ οδηγεί το μαθητή σε μια κριτική κατανόηση των σημερινών προβλημάτων του ανθρώπου και των συγχρόνων κοινωνιών και του δίνει τη δυνατότητα ή τα κατάλληλα εργαλεία και τις γνώσεις για έναν πληρέστερο και γι' αυτό πιο εποικοδομητικό διάλογο με αυτά.

Με βάση, λοιπόν, την προοπτική αυτή και λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη την ηλικιακή ιδιαιτερότητα των μαθητών, προτείνουμε μια σταδιακή μετάβαση στον τρόπο προσέγγισης των θεματικών αξόνων του ΜτΘ ως εξής:

Νηπιαγωγείο και Δημοτικό – Ο κόσμος της Θρησκείας

Πρόκειται για την θρησκεία αυτή καθαυτή, δηλαδή, για την σταδιακή χαρτογράφηση και αναγνώριση των βασικών εξωτερικών χαρακτηριστικών της. Στην βαθμίδα αυτή παρέχονται αφηγηματικά στοιχεία γύρω από τα *πρόσωπα*, τα *έθιμα*, τα *σύμβολα*, τις *παραδόσεις*, την *ιστορία*, τα *μνημεία*, την *κοινωνική* και *πολιτιστική ζωή* των θρησκευτικών παραδόσεων. Η πορεία αυτή έχει ως αφετηρία την ορθόδοξη θρησκευτική παράδοση του τόπου και κατόπιν ανοίγεται στον θρησκευτικό ορίζοντα

ολόκληρου του κόσμου. Ιδιαίτερα ως προς την Γ΄ και Δ΄ τάξη είναι ανάγκη να προσλαμβάνει τα ενδιαφέροντα, τις προσλαμβάνουσες έννοιες, παραστάσεις και εικόνες των παιδιών, να έχει παιγνιώδη και συμμετοχικό χαρακτήρα και να απαντά στα ερωτήματα αυτής της κρίσιμης ηλικίας στην πρώτη και καθοριστική επαφή της με την σχολική θρησκευτική αγωγή. Το ίδιο θα μπορούσε να ισχύσει εν μέρει και στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού. Η κατανόηση του χρόνου, της ευθύνης, η σημασία των σχέσεων και των κανόνων κ.ά. στοιχεία της προεφηβικής αυτής ηλικίας, διευκολύνει την ανακάλυψη και προσέγγιση *κειμένων, μνημείων, προσώπων, τόπων και γεγονότων*. Εδώ, όμως, χρειάζεται να προστεθούν κατάλληλα προσαρμοσμένα για την βαθμίδα αυτή και ορισμένα στοιχεία και περιεχόμενα από τις θεματικές ενότητες του Γυμνασίου ως ολοκλήρωση του Δημοτικού, αλλά και ως εισαγωγή σε πιο συγκροτημένες θεματικές περιοχές που θα ακολουθήσουν στο Γυμνάσιο.

Γυμνάσιο – Θρησκεία και Ιστορία ως έκφραση Πολιτισμού

Η θρησκεία και ο πολιτισμός που παρήγαγε ιστορικά μέσα από μια αμφίδρομη διαδικασία: αφενός έκφρασης, μαρτυρίας και ερμηνείας του εσωτερικού της βιώματος σε μορφές επικοινωνίας και αφετέρου, αναμέτρησης και διαλόγου με την εκάστοτε εποχή και τα συστήματα–παραδείγματα νοηματοδότησης του ανθρώπινου βίου. Έτσι, δίνεται έμφαση στη *ζωή, στην ιστορία, στην τέχνη* και στον *πολιτισμό* που σάρκωσαν ο Χριστιανισμός, ιδιαίτερα η Ορθοδοξία και οι μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις, ενώ γίνεται και μια κριτική παρουσίασή τους μέσα από θεμελιώδεις άξονες, όπως *Θεός, κόσμος, άνθρωπος, ηθική, κοινωνία, πολιτισμός, σύγχρονη ζωή*. Στην **Α΄ τάξη**, έχοντας ως γενικότερο πλαίσιο την προοπτική «πορείας και ανάπτυξης» του θρησκευτικού φαινομένου, στοιχεία από την Παλαιά Διαθήκη και την Καινή Διαθήκη αποτελούν την αφετηρία μιας γνωριμίας με την Ορθόδοξη και ευρύτερα χριστιανική παράδοση. Ακολουθούν μικρές ενότητες για τα ιερά κείμενα του Ιουδαϊσμού (ραβινικές και ταλμουδικές παραδόσεις) και του Ισλάμ, αλλά και ορισμένων άλλων θρησκευτικών παραδόσεων που έχουν αφετηρίες ιερά τους κείμενα. Στην **Β΄ τάξη**, και στην προοπτική των «συγκρούσεων και συνθέσεων», δίνεται έμφαση στην ιστορία και στον πολιτισμό, ανατρέποντας, όμως, με δημιουργικό και παιγνιώδη τρόπο τις αγκυλώσεις και τις δυσκολίες μιας ιστορικής και πολιτιστικής ύλης που μαθαίνεται με τους συμβατικούς σχολικούς τρόπους. Το θεματικό αυτό πεδίο εγκεντρίζεται σε ένα δημιουργικό εργαστήρι συμμετοχικής και αναπαραστατικής προσέγγισης του πολιτισμού που σάρκωσαν στην ιστορία, η Ορθοδοξία, ο Χριστιανισμός στη Δύση και οι μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις μέσα από την πίστη, τη λατρεία και τη ζωή τους. Τέλος, στην **Γ΄ τάξη**, με προοπτική την μετάβαση από το «τοπικό στο παγκόσμιο», παρουσιάζονται και διερευνώνται κριτικά σύγχρονα θέματα της ύπαρξης του θρησκευτικού φαινομένου στον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο χώρο, σπουδαία πρόσωπα, θέματα ηθικής, κρίσιμα κοινωνικά και υπαρξιακά προβλήματα, αρνητικές όψεις της σύγχρονης ζωής αλλά και προοπτικές ελπίδας και αλλαγής κ.ά. θέματα, μέσα από τους βασικούς άξονες: *Θεός, κόσμος, άνθρωπος, κοινωνία, πολιτισμός*.